

Konsantre Domates Alanında Çin: Afrika'ya Uzanan Güç Mücadelesi

Önceki yazım konsantre domates üzerine yapılan bir araştırma ve raporları üzerineydi. BM'ye ait hazırlanan bu raporu okuduğumda çok ilgimi çekmişti. Sonra da araştırarak dünyada yaşanan gıda mücadelesine baktım. Gerçekten çok çarpıcı gelişmeler var. Ama bunları okurken bir yandan da Türkiye'deki durumu düşünmeden edemedim. Böylesine boşa akan tatlı su kaynaklarının, bol güneşin ve tarıma çok elverişli geniş, akıllıca kullanılmayan topraklara

sahipken neden bizden de dünya devi bir firma çıkmıyor diye düşünmeye başladım. Bu yüzden de önemli bir incelemenin bir kısmını sizlerle paylaşmak istedim.

Umarım özellikle domates, meyve ve sebze konusunda

neredeyse sınırsız kaynaklara sahip olan İzmir merkezli Ege bölgesinde bu alanda çalışan ve kendilerine küresel hedefler koyan girişimcilere faydası olur.

Kuzey Sincan'ın Winsu kentinde 2,3 hektardan daha geniş bir alana kurulmuş olan domates tarlalarında yılın her ayında hummalı bir çalışma yürütülüyor. Aslında burası Urumki ile Kazakistan arasında basit bir taşra kasabası. Tarlalarda yüzlerce göçmen işçi var. 14 yaşlarında genç kızlar, başlarında uzun örtüleriyle sırtlarında içlerinde iri olgun domateslerle oradan oraya gidip geliyorlar. Bu arada işçilerin bir kısmı sürekli uzun dalları sallayarak domateslerin yere düşmesini sağlıyorlar. Her sallanışta yere çok sayıda yeşilli, kırmızılı çizgili domatesler düşüyor. Hiç durmadan kadınlı erkekli yüzlerce işçi bunları selelerine dolduruyor ve götürüyor. Hesaba göre her sele 25 kilogram ve değeri 0.30 euro. İşçilerden birisi şöyle söylüyor. “*Karım ve ben günde neredeyse 170 sele topluyoruz. Bu da günde 25 euro ediyor kişi başı. Çalışmaya seher vakti başlıyoruz ve tüm gün devam ediyor*”. Ama şimdilerde İtalya'da üretilen ve buraya getirilen makineler onların en büyük rakibi haline gelmiş. Her tarlanın patronu var ve işin

başından sonuna kadar tarlalarda işi yönetiyorlar. Her akşam domatesler kamyonlara yüklenerken CofkoTunke fabrikasına götürülüyor. Buradaki fabrika ABD’li konsantre domates devi Heinz için büyük çapta onun talimatlarına göre yarı ürün hazırlıyor. Cofko Çin’in milli düzeyde tahıl üretme ve yağ çıkarma organizasyonu ve Çin domatesinin konsantre halinde başka ürüne dönüştürülmesindeki ana merkez durumunda. ABD’li Fortune dergisi geçen yıl bu organizasyonu dünyanın en büyük çok uluslu şirketleri arasında göstermiş.

Aslına bakarsanız Çin’in milli düzeyde bu işi büyütmesi çok eskilere dayanmıyor. Büyük liderleri Mao Zedung döneminde planlanmış ve uygulama alanına geçirilmiş. Bu sayede Cofko merkezi Çin’in en büyük tarım merkezi olmuş. 11 tanesi Sincan bölgesinde olmak üzere toplam 15 fabrika dünya çapında ürün işliyor daha çok (şeker ve domates) ve işlenen konsantre domatesler Heinz, Nestle, Kagome, PepsiCo, McComick gibi dev firmalar tarafından adeta emiliyor.

Fabrikaların girişlerinde sadece sürekli tonlarca domates taşıyan kamyonların işaretlenen alanlara domatesleri bırakışı görünüyor. Direktörlerine göre bu fabrikalar her gün ortalama 5200 ton konsantre domates hazırlayarak varillerle Avrupa’ya, ABD’ye, Afrika ve Asya’ya gönderiliyor. Kamyonlardan indirilen domates yığınları işçiler tarafından yürüyen bantlara atılıyor. Önce ilk yıkama, sonra çalkalama ve kabukların soyulması ve ardından yeniden yıkılarak ezilme ve ısıtılma işlemlerinden geçiriliyor. Sonra da erimiş ve ısıtılmış domates konsantreleri temiz naylonlu 220 litrelik varillere işçiler vasıtasıyla dökülerek uzun yolculuğa hazırlanıyor. Buradaki Çin politikası kısaca şöyle. “*iyi üretim ve düşük fiyat*”. Dev firmalar da bu yüzden sürekli müşteri. Düşük fiyat, temiz ürün ve asla aksamadan devam eden konsantre domates akışı konusunda Çinli üreticiler çok dikkatli. Aksamadan firmalara ulaştırılması ayağı konusunda da trenler kullanılıyor. Çoklu hatlar üzerinden binlerce varil her gün büyük yolculuklarına çıkıyor.

Bir diğer üretim sistemi daha çalışıyor Çin’de. İlk etapta toplanan domatesler trenlerle dolum tesislerinin toplandığı Tianjin’e geliyor. Burada konsantre haline gelen domatesler 70 ve 400 gramlık teneke kutulara konuluyor. Burası sadece bu iş için inşa edilmiş bir işçi kenti. İşçiler haftada 56 saat çalışarak ayda 500 euro kazanıyor. Ama her gün 2000 konteynır konsantre domates hazırlanıyor. Ancak önemli bir durum var. Burada üretilen konsantredomatesler farklı bir yere gönderiliyor. Buradaki fabrikalarda üretilen konsantrelerin bir kısmına sadece domates ve tuz konuluyor ama etiketleri sahte basılıyor. Ama diğer tarafa gönderilen varillerdeki konsantrelere aslında diğer firmaları istedikleri ölçülerde soya lifi, nişasta ve nişasta şurubu da ilave ediliyor. Ancak burada hile yapılıyor ve konsantre karışımında az kullanılan domatesi gizlemek için renklendiriciler kullanılıyor. Ancak bu maddeler etiketlerde görünmüyor. İşçiler

ve yöneticiler dışında fabrikaların gezilmesi ve üretim aşamalarının izlenmesi kesinlikle yasak. Ancak rüşvet verilerek işçilerden bilgi alınabiliyor. Yöneticiler ise işlerini doğru yapmak için tecrübeye sahip olduklarını ve uluslararası sertifikaları kullandıklarını beyan ediyorlar. Sonuçta sahte etiketli kötü ürünler özel ambalajlar içinde direk olarak Afrika'ya gönderiliyor.

Afrika, Gana, Techiman bu ülkenin önemli bir tarım merkezi. Burada da Ganalılar tarafından domates ve diğer sebzeler üretiliyor. Kolonileşmeyle başlamış eski kökleri olan bu tarımsal faaliyet ülkenin genel ihtiyacının %38'ini karşılayacak duruma getirilmiş zaman içinde. Ama yetersiz. Çünkü 90.000 civarında üretici var ve hepsi küçük sistemler. Bunlar ancak yıllık bazda 366.000 ton kadar taze domates üretebiliyorlar. Ayrıca Çin'den gelen konsantre domates çok ucuz olduğu için rekabet edemiyorlar. Bu nedenle de 20 yıldan fazladır Afrika'da domates üretiminde ciddi bir artış olmuyor. Artış olmadığı halde tüketim çok hızlı bir şekilde artıyor. BM araştırmalarına göre 1996'da 1225 ton iken 2013'te 109.000 ton tüketim tırmanışı gerçekleşmiş ve ihtiyacın büyük bir kısmı Çin tarafından karşılanmış. Çin Afrika'da tüketilen konsantre domatesin 10 kutusundan 8'ini karşılar duruma gelmiş. İşin ilginç tarafı Gana ve Nijerya'daki konsantre domates fabrikaları da ihtiyaç duydukları ham domates konsantresinin %11-14'ünü Çin'den alıyor.

GARANTİ EDİLEN İÇERİK	: w/w
Toplam Azot (N)	: % 3
Üre Azotu (NH ₂ -N)	: % 3
Suda Çözünür Fosfor Pentaoksit (P ₂ O ₅)	: % 20
Suda Çözünür Çinko (Zn)	: % 5

 AGRIEGE
www.agriegie.com.tr

Paris'te bu yıl yapılan gıda fuarında Çin üretimi konserveler görücüye çıktığında aynı konsantre domatesin Afrika ve Avrupa için farklı fiyatlarda olduğu görüldüğünde Çinli temsilciler çekinmeden Afrika'ya gönderilenlerin içindeki konsantre domateste %45 oranında renklendirici olduğunu beyan ediyor. Ama bunlar Afrika yoluna çıkarken etiketlerinde görülmüyor. Ama Afrika'ya bakıldığında yerel halkın ucuz olduğu için Çin konsantrelerini tercih ettiği ortaya çıkıyor. Ganalı yöneticiler ise oldukça bu durumdan üzgünler. Çünkü onlara göre her geçen gün kendi üretimleri azalıyor.

Afrika’da Gana bu işin merkezinde. 1957 yılında bağımsız olduğunda ilk başkanları KwameNkrumah akıllı bir planlamayla eğitime ve sağlığa önem vermişti. Eş zamanlı olarak antiemperyalist bir yaklaşımla dışardan gelen mallara bağımlılığı azaltmak için iç ticareti güçlendirmeye yönelmişti. Domates üretimi de bu şekilde başlatılmıştı. 1960’da büyük yağmur döneminde Gana’da çok büyük miktarlarda domates elde edilmişti. Ürünün israf olmaması için de iki büyük fabrika inşa edilmiş ve başkanın hayalleri gerçek olmaya başlamıştı. Fakat başkanın antiemperyalist ve sosyolist yaklaşımı ABD’yi korkutunca 1966 yılında CİA desteği ile başkan devrildi. Ancak Gana’da sular 1979 yılına kadar durulmadı. 1979 yılında seçilen JerryRawlings başkan oldu. Bu sayede ilk defa neoliberal bir yaklaşım ile yönetim başladı. Ancak başkan büyük bir hata yaparak ülkeye önemli bir girdisi olan iki fabrikayı kapattı. Fabrikalar bir daha da açılmadı.

Çin son dönemde konsantre domates akışında bazı değişikliklere gitmeye başladı. Afrika pazarının büyük bir kısmını İtalyan “Gino” firmasına terk etti. Her yerde Gino’nun etiketinde güneş gözlüklü bir domates arması olan bu konsantre domates kutuları dolaşmaya başladı. O kadar büyük rakamlara ulaştı ki, Afrika pazarına girdikten on yıl sonra 70 gramlık kutular 2.2 kilogramlık kutulara yükseltildi. Ardından da İtalyan Ginokonsantre domatesleri Haiti’ye, Japonya’ya ve Güney Kore’ye kadar uzandı. Gino’nun karşısında tek bir rakibi var. O da Singapur’lu TastyTom. Ama işin ilginç tarafı her iki dev markaya da konsantre domatesi veren Çin ve onun Tianjin’deki fabrikaları.

Bugün Afrika’da çok büyük bir konsantre domates savaşı yaşanıyor. Özellikle Gino’yu dağıtan firmalar reklam kampanyaları geliştiriyor. Gana gibi Afrika’nın domates merkezinde bile Gino’nun büyük reklam panoları yer alıyor. Nijerya’da Gino devlet desteği bile almaya başlamış durumda.

Çok ünlü bir slogan bile geliştirmişler “*Teşekkürler Gino. Sayende artık aileme daha fazla özen gösterebiliyorum*”.

Doç. Dr. Haktan BİRSEL

Genel Sekreter